

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Alkalmazzuk szélesebb körben a technikai eszközöket. (Melléklet.) Narodnoe obrazovanie. Moszkva 1964. 7.
- Beckert: Megjegyzések a tv-ről. (Päd. Beiheft 1964. No. 4.)
- Borus Józsefné: A televíziós oktatás mai helyzetéről. Audióvizuális Közlemények. 1965. II.
- Corder S. Pit: Az angol nyelvoktatás és a tv. (Longaus London, 1960.)
- Henrich, J.: A tv felhasználása az iskolában. Komensky 1962—63. 8.
- Kelemen Endre: Az iskolatelevízió tapasztalatairól és fejlesztéséről. Köznevelés 1965. 15.
- Morvai István: A képernyő pedagógiája. Köznevelés XIX. 13—14.
- Műsorfüzet 2. sz. 1966—67. tanév II. félév.
- Panov: Magnetofon az órán. Inosztrannoe jiziki v skole 1964. 5.
- Ruzsejnyikov, VT.: A tv és alkalmazása oktatási célokra. Szovjetszkaja Pedagógika 1960. 5.
- Tanterv és Utasítás az ált. isk. számára.

BÉKY LORÁND

Tanárképző Főiskola, Eger

CSOPORTALAKÍTÁSI KÍSÉRLETEK

Az oktatás színvonalának emelésére irányuló törekvések közül gyakorló pedagógusaink megkülönböztetett figyelemben részesítik a csoportoktatás kérdéseit. A differenciált foglalkozás fogalmába beletartozik mindaz, ami az osztályközösség együttes foglalkoztatásán túl esik: az egyes tanulókkal való egyéni foglalkozás, a tanuló párokra hárított feladatok és a kisebb tanuló csoportok foglalkoztatása. Az utóbbi évek próbálkozásai új elemekkel gazdagították az oktatásméletet. Az osztály tanulóiból alakított csoportokkal való foglalkozás azt is jelenti, hogy a közös foglalkoztatás közelebb kerül a csoporton keresztül az egyénhez is.

Gyakorlóiskolánkban az 1966—67. tanévben több nevelő úgy tervezte meg egy-egy tantervi téma feldolgozásának folyamatát, hogy mérlegették, mely feladatokat célszerű megoldani:

az osztállyal,
tanuló csoportokkal,
egyénenként.

Az ismeretszerzés — mivel minden tanulónak azonos szinten kell elsajátítania az ismereteket — az osztályfoglalkoztatás útján érhető el, míg a rögzítés és a gyakorlati alkalmazás lehetőségét ad a csoportos, illetve egyéni foglalkoztatásra. A megkülönböztetés általában helyes, nem jelenti azonban a foglalkoztatási formák merev alkalmazását. A foglalkoztatási formák minden didaktikai feladat megoldásában alkalmazhatók.

Bemutatunk egy tanmenetrészletet,* amely a különböző foglalkozási formák figyelembe vételével készült.

A tanító tervében jelentős szerepet kapott a csoportmunka. Mivel az oktatási tevékenység bipoláris — a didaktikai feladatokat a tanulókkal együtt kell megoldani — jelentkezik az a kérdés, hogy a tanuló számára hasznos-e a munkaformák ilyen arányú szerepeltetése? Vajon a gyerekek melyik tanulási formát tartják jobbnak? Nyilván nem a gyerekekre bízunk annak eldöntését, hogyan folyóék az iskolai munka, de mivel együttes tevékenységről van szó, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a véleményüket. Megkérdeztük őket esetünkben az is megalapozta, hogy minden osztályunkban ismerték, „kipróbálták” a gyerekek ezeket a formákat. A csoportmunka szélesítése előtt felmérést végeztünk. Emlékeztettük a tanulókat, hogy itt az iskolában együtt is dolgozunk, máskor egy-egy csoport kap feladatot, s az is előfordul, hogy ki-ki maga dolgozik. Melyik tanulási formát értékeled többre? Írd fel sorrendben! A IV. osztály 24 tanulójának válasza a következőkben összegezhető:

Munkaforma	Rangsor		
	1. helyen	2. helyen	3. helyen
Osztálymunka	9	13	2
Csoportmunka	14	8	2
Egyéni munka	1	3	20

Téma: A MELLÉKNÉV

Hányadik óra	Az óra anyaga	A f o g l a l k o z á s f o r m á j a		
		osztályfoglalkozás	csoportmunka	egyéni feladat
1.	A melléknév fogalma	A fogalom kialakítása	Szógyűjtés 5 csoportban, a fogalom tényanyaga	Házi feladat a felismerés gyakorlására
2.	Miért használunk melléknéveket beszédünkben?	Közös munkával a melléknév nyelvi szerepének megértése	—	Adott szöveg pontosabbá tétele melléknévvel
3.	Az ó, ő, ú, ű végű melléknévek	Osztályfoglalkozás a szabályok megállapítására	Előzetes anyaggyűjtés feladatlapon segítségével olvasmányokból 4 csoportban (ó, ő, ú, ű)	Tankönyvi gyakorlat megoldása (Házi feladat)
4.	Hosszú mássalhangzók a melléknévben	Közös munka a feladat megértése érdekében	A szójegyzékből gyűjtés csoportonként rögzítés céljából	A szójegyzék kiegészítése 5—10 szóval
5.	j és ly-s melléknévek	Az egész óra osztályfoglalkozás	—	10—10 melléknév j-vel, ill. ly-vel
6.	Rokonértelmű melléknévek	Közös munka a rokonértelmű melléknév nyelvi szerepének tisztázására	Adott melléknévhez rokonértelműek gyűjtése 5 csoportban	A gyűjtött rokonértelmű melléknév egy csoportjának mondatba helyezése
7.	Ellentétes jelentésű melléknévek	Az ellentétes jelentés megértése	Gyűjtőmunka, gyak. alkalmazás	—
8.	A melléknév helyesírásának gyakorlása	—	Csoportokban, differenciáltan, próbagyakorlat elvégzése után	A tanulópár füzetének átnézése
9.	A melléknévről tanultak ismételése	Rendszerezés közös munkával	—	A szabályok tanulása
10.	A melléknévről tanultak ellenőrzése	Felmérő dolgozat íratása	—	Egyéni feleltetés szóban és írásban

A felmérés első tanulsága az, hogy az alsó tagozat tanulói előnyben részesítik az iskolai munka közösségi formáit, s csak egyetlen tanuló említi első helyen az egyéni tanulást. Érthető, hogy ilyen korú tanulók a tanító vezetését, az osztálytársak támogatását nem nélkülözhetik tartósan a tanulásban. Tovább kellene folytatni a tanulók megismerését ezen a téren, hiszen az alsó tagozatban is egyre szélesedő önálló munkaformák (feladatlapok, programozás) alkalmazása, ennek aránya az öszmunkában csak így dönthető el megnyugtatóan.

A másik tanulság az, hogy gyakorló iskolánk tanulói lebecsülik az osztálymunkát. Kilenc tanuló említi első helyen, a többség szívesebben dolgozik csoportban. Az osztálymunka színvonalát emelni kell. A csoportok között kialakuló versengés, az egyéni teljesítmény lehetősége a csoporton belül — okozzák, hogy a gyerekek szeretik a csoportmunkát. Különösen sérények tanítványaink a tényanyaggyűjtésben. Ezek mennyiségét és színvonalát látva nem egyszer a tanító is elcsodálkozott szorgalmukon. Volt olyan csoport, amelyik a kirakatok árcéduláinak adatait olyan mennyiségben gyűjtötte be, hogy akár egész hónapon át rájuk lehetett volna támaszkodni a számtan gyakorló órák tartalmi anyagát illetően: Gyakorló órán (számtan) osztályfoglalkoztatás formájában 3—4 szóveges feladatot oldanak meg a gyerekek általában. Egy ilyen óra után tanulócsoportok kaptak szóveges feladatokat, s 3—4-szer annyit megoldottak. (Ha a csoportok azonos feladatokat tartalmazó lapokat kapnak, sok feladat megoldásának ellenőrzése sem jelent nagy gondot.)

A csoportmunka alkalmazása feltételezi a tanulóközösség ismeretét. A csoportban folyó közösségi munka alapja az egymáshoz tartozás, az egymásért érzett felelősségérzet, a kollektív szellem. Szükséges, hogy a tanító folyamatos megfigyeléssel, egyszerű kis felmérésekkel adatokhoz jusson, ismerje közösségi szempontból osztályát. A csoportmunka alkalmazásának kezdeti szakaszában nem a közösség fejlettségi szintje volt az alap, hanem az elért tanulmányi eredmény, illetve a jártasságok, készségek megszervezésében elért szint. Napjainkban is gyakran ez az alapja különböző csoportok kialakításának. Egyes tanítók gyakorlatában külön-külön csoportot alkotnak a jó tanulók, a közepesek és a gyengék. A tanítás során más-más feladatot kapnak ezek a csoportok. Méltán éri sok bíráló megjegyzés ezt a megoldást, mert konzerválja az eljárás a kialakult helyzetet (az esetek többségében pl. a gyengék csoportjából nincs kiemelkedés, a csoportok közötti mozgás minimális.) Az a törekvés, hogy ki-ki a neki való feladatot kapja, helyes, mert valóban az egyénhez helyesen igazított követelmény a fejlesztő hatású. A differenciálásnak azonban a formája is lényeges pedagógiai szempontból. Egy osztály tanulóinak fenti kategorizálás alapján történő tartós (gyakori) foglalkoztatása nem helyeselhető. Nincs kizárva természetesen az, hogy egyszer-egyszer ilyen csoportosításban is oldjanak meg a gyerekek feladatokat.

A csoportalakítás másik esete a gyakorlati alkalmazás didaktikai feladatához kapcsolódik. A gyakorlati alkalmazásban szerzik meg a tanulók a jártasságokat, készségeket. Ezek megszerzésében egyesek tempósabban haladnak, mások lassabban, de kielégítően, vannak, akik lassan. A határvonalak viszonylag könnyen meghúzhatók. Minden tanító tudja, kik a jó olvasók, kik a közepesen olvasók, s kiknek van szüksége intenzívebb foglalkoztatásra a felzárkózás érdekében. Hasonló kategorizálás lehetséges a helyesírási, fogalmazási, számolási készségek esetében is. Tanítóink gyakran szerveznek ezen az alapon csoportfoglalkozásokat. A jól haladók önállóan dolgoznak, a közepesek „félíg önállóan”, a gyengékkel közvetlenül a tanító foglalkozik. Így pl. olvasás órán a jól olvasók önállóan olvasnak el egy-egy mesét, a közepesek a tankönyvi olvasmányt olvassák újra különböző megfigyelési szempontok alapján, a gyengén olvasók pedig gyakorolnak a tanító vezetésével az olvasmány egy részletén.

A csoportok ilyen differenciált foglalkoztatása tapasztalatunk szerint hasznos. Bár itt is fennáll a konzerválódás veszélye, de ez nem vezet nevelési hibákhoz, mert a csoportok között elég nagy a mozgás. Volt olyan esetünk, hogy X tanuló a kiválóan olvasók, s a gyengében számolók csoportjában dolgozott, tehát a tanuló tartózkodása az adott csoportban „átmeneti” volt. A csoport tehát nem állandó. Egy gyakorló óra elején ellenőrzött házi feladat tanulsága, egy próbagyakorlat, vagy egyszerű kis írásbeli felmérés alapján módosul az összetétel. Az átmeneti jellegből adódik, hogy ezek a csoportok nem fejlődnek közösségekké. Minden csoportnak a tanító a vezetője. A csoportfoglalkozások mind nagyobb szerephez jutnak a pedagógiai gyakorlatban, az oktatási folyamatban. A csoportmunka ma már nemcsak az alkalmazási szakaszban, hanem az ismeretszerzés szakaszában is alkalmazást nyer. Első próbálkozásaink során egy-egy feladat megoldására szerveztünk a tanulókból csoportokat. A feladat zömmel előzetes anyaggyűjtés volt. A munkaforma szélesedését jelentette, hogy az órákon is gyakran kis tanulócsoportokat foglalkoztattak nevelőink.

A kísérletező munka segít abban, hogy közelebb kerüljön egymáshoz a gyermek és a tanító, a pedagógia és a tanuló, s ne feledjük: mindkettő értük van.

DR. NAGY SÁNDOR
Tanítóképző Intézet, Debrecen